

Sabine Kirchmeier-Andersens båltale

Taler

Sabine Kirchmeier-Andersen
Direktør for Dansk Sprognævn

Dato

23. juni 2013

1 God aften alle sammen

Så står vi her igen omkring bålet - som mennesker har gjort det i flere tusinde år.

5 De fleste af jer ved jo at sankthansaften ligesom juleaften er en oprindelig hedensk skik som hyldede solen, solhvervet og markerede årets gang.

10 Med kristendommens indtog lagde kirken snedigt sine egne helligdage på de samme dage som de hedenske højtider - og det blev hurtigt en kristen skik at fejre Johannes Døberen sankthansaften.

For de fleste mennesker dengang gjorde det dog næppe nogen forskel. De fortsatte med at mødes omkring bålet som de altid havde gjort.

15 Ilden og bålet har en særlig betydning for os mennesker. For urmenneskene betød det overlevelse: Det var varme og lys og beskyttelse imod de vilde dyr. Det har altid været et samlingspunkt.

20 Og selv om antallet af vilde dyr her omkring Farum Sø er til at overskue, så holder fascinationen af ilden den dag i dag. Den er dybt inde i os – vi bliver draget af ilden fra vi er helt små.

25 Jeg husker min egen dreng da han var få år gammel: Uanset at han havde brændt fingrene adskillige gange, og uanset hvor meget jeg advarede ham – så snart der var ild, skulle han hen og rode i den med en pind og få gnister og gløder til at springe – og det skal han stadig, selv om han er en voksen mand.

30 Og hvis I ser jer omkring, så vil I rundt omkring kunne få øje på både store og små urmennesker og ildtilbedere som ligesom min søn simpelthen ikke kan

holde sig i skindet når de ser bål og gløder.

Vi bliver ved med at tænde bål, og vi bliver tiltrukket af den til den høje alder.

- 35 Så det kan ikke undre at ordene **ild** og **bål** og **brand** er gamle ord i sproget som kan føres tilbage til den allerældste tid. Og derfor indgår ordene ofte i vores talemåder og billedsprog:

- 40 Nogle er fx **i ilden** hele tiden. Det betyder at de er i centrum for nærgående opmærksomhed, fx fra medierne. Andre er lige kommet **fra asken i ilden**, og det betyder at deres situation er blevet værre.

Nogle skal hele tiden **holdes til ilden** fordi de er dovne, mens andre ligefrem har **ild i røven**.

- 45 En god ven vil **gå gennem ild og vand** for en, mens andre gode venner måske kan hjælpe en med **at rage kastanjerne ud af ilden**. Og det er jo **brandgodt**.

- 50 Forholdet mellem mindre gode venner kan være **som ild og vand**, og hvis bølgerne går højt, får man måske ligefrem lyst til at **riste den anden over en sagte ild**.

- 55 Når ens kæreste ikke møder op til en aftale, er man **brændt af**. Det er **brandærgerligt**, men hvis man er **fyr og flamme** for hende, så må man jo udvise **ildhu** for at få gang i forholdet igen.

- 60 Så selv om vi i dagligdagen ikke møder den åbne ild så ofte som vores forfædre fordi vi har elkomfurer, gasfyr og fjernvarme, så ligger fascinationen af branden, bålet og det åbne ildsted alligevel dybt inde i os. Så dybt at det tydeligt afspejler sig i vores sprog.

Men hvad er det i grunden der gør at vi har lyst til at samles omkring bålet. Hvad er det for nogle urdrifter der får os alle til at stimle sammen her år efter år? Hvorfor sidder vi ikke bare hjemme med hver vores lille flamme?

- 65 Er det mon den kulinariske oplevelse af lunkne håndbajere og brændt snobrød? Eller er det lugten af røg der hænger i tøjet når vi kommer hjem? Nej, det er fællesskabet og samværet og ønsket om at dele gode oplevelser der trækker.

Vi er her ikke for at slå, så splid eller udelukke nogen. Vi er her ikke fordi vi har nok i os selv og hellere vil mele vores eget snobrød. Vi er her ikke for at brænde hekse eller andre som vi opfatter som fremmede.

- 75 Vi samles ikke for at gøre oprør mod statsmagten som de gjorde det for ikke så længe siden på Tahirpladsen i Kairo og på Taksimpladsen i Istanbul.

- 80 Vi lever i et fredeligt land. Ganske vist er der økonomisk krise, lockout og strejker på arbejdsmarkedet og masser af politiske hundeslagsmål – men vi har sammen skabt et land hvor demokratiet virker, hvor folk kan komme til orde, og hvor vi som regel kan håndtere de konflikter der opstår, med fredelige midler.

Så hvorfor er vi her??

- 85 Vi er her fordi vi har brug for at være tæt på hinanden.

Vi er her fordi vi vil hinanden, vi vil fællesskabet, nærheden, venskabet, kærligheden, omsorgen og varmen.

- 90 Vi er her fordi vi ved at det ikke er nok at sidde bag computeren og møde hinanden på Facebook.

Vi er her fordi vi ved at en sms fra en iPhone selv med hjerte og smiley er en sølle erstatning for et kærligt kram og et varmt smil.

95

Vi er her fordi virkeligheden af kød og blod stadig er større end den digitale fantasi.

Vi er her fordi vi ved at vi kan løse problemerne sammen. Sammen er vi stærke.

100

Men det kræver at vi taler sammen, og at vi forstår hinanden. Og det er ikke altid nemt.

105

Verden forandrer sig, vores samfund forandrer sig, og sproget forandrer sig. Og det giver af og til problemer, også for dem der mener at de har ordet i deres magt.

110 I Jylland taler man anderledes end på Sjælland. De unge taler anderledes end deres forældre og bedsteforældre, og folk på universitetet taler anderledes end folk på en byggeplads.

Så man kan opleve at man siger noget som man selv opfatter som en selvfølgelighed, men at man slet slet ikke bliver forstået.

115 Tag nu bare ordet **ildhu**, som jeg brugte før. Det er ikke så gammelt som man skulle tro. Det kom frem i 1800-tallet, vist nok lånt fra norsk eller svensk, fordi man ville finde en afløser for det franske lån **entusiasme** og det tyske lån **begejstring**.

120 De fleste af os ældre kender det, men spørg lige nogle af de unge som står omkring jer, hvornår de sidst har brugt ordet ildhu, og om de vidste hvad det betød før jeg bragte det på bane i aften.

125 Eller tag blot nogle af de vers fra de sange som vi synger her i aften.

Fx Danmark nu blunder den lyse nat. Blunder? I dag tager vi os en morfar.

130 Eller ser, hvor det yppigt glider. Yppigt? Vi ville nok sige frodigt i dag.

Eller hvad med lykken fra glemte gruber? Gruber? Det brugte man dengang om fx en guld- eller sølvmine og mere generelt om fordybninger i jorden. Men det ved de fleste unge ikke.

135 Forleden mødte jeg en ung journalist ved Danmarks Radio som fortalte at hun i årevis havde troet at faldgruber i virkeligheden var faldgrupper.

140 Så der sker hele tiden forandringer i vores sprog. Og det er ganske naturligt. Men jeg får ofte breve fra folk som synes at det er for galt. At vores sprog er af lave.

At de unge ikke kan tale ordentligt dansk. Og at jeg skal gøre noget ved det.

145 Dertil svarer jeg som regel at det også er et fælles ansvar. Når ord forsvinder, er det lige så meget de ældres skyld. Jamen, så brug da blunder, yppigt og gruber noget mere!

Der er nogle der mener at sproget er en forudsætning for at vi kan tænke. Vi kan
150 ikke tænke uden et sprog, siger de. Og når sproget så forandrer sig, går der kuk i
vores tænkning.

Det er noget trestjernet sludder. Forestiller de sig at sproget findes uden for os,
færdigdefineret, fast og uforanderligt? Og når der kommer nye ord og vendinger
155 til, bliver det gode gamle sprog så forurennet og umuligt at bruge? Hvis sproget
skal ligge så fast som de kræver, hvordan skal vi så tænke nye tanker?

Det er os der tænker tankerne, og det er os der former sproget når vi giver udtryk
for dem.

160 Og det er os alle sammen der bestemmer. Det betyder at vi alle sammen har et
ansvar for at bruge sproget med omhu. Vi har et ansvar for at sætte os ind i hvad
ord betyder, og for at sætte os ind i hvilken virkning de har på vores
medmennesker.

165 Vi lever i en tid hvor tingene ændrer sig hurtigt, så hurtigt at det kan være svært
at følge med.

Forleden kom en venindes barn ud for en mindre ulykke. Hun kørte straks af
170 sted til hospitalet hvor hun tilbragte ? time med at lede efter **skadestuen** indtil
det gik op for hende at det jo nu hedder **akutmodtagelse**.

Det var en sprogforandring som politikerne havde besluttet. Og det kan jeg godt
forstå.

175 Hvis man vil ændre folks billede af hospitalets service, så duer ordet **skadestue**
ikke mere. Man kommer til at tænke på det rum hvor man sidder i timevis og
venter og ømmer sig over sin skade. Man kommer ikke til at tænke på at det er et
sted hvor man får hjælp.

180 **Akutmodtagelsen** derimod danner et billede af en masse mennesker der står
klar til at modtage en fordi enhver skade nu altså er akut. Men det ambitiøse
ordvalg kan give bagslag hvis ikke politikerne kan leve op til indholdet.

185 Det sender også nogle andre signaler at omdøbe **udlændingestyrelsen** til

udlændingesservice. Men det klinger hult hvis indholdet forbliver det samme.

190 Og hvad med et af de seneste påfund, ordet **nyttejob**. Man må jo spørge: hvad med de andre job? Er de da ikke til nogen nytte?

Selvom det ofte er politikere og meningsdannere der bevidst prøver at lave sproget om og ofte også har en stor gennemslagskraft, så er det altså os alle sammen der bestemmer.

195

Vi har friheden til at vælge ikke at bruge de udtryk som politikerne skaber. Vi kan vælge at bruge **blunde**, **ildhu** og **gruber**, og vi kan finde på nye ord som **ollekole**, **storbytosse** og **økobaby**.

200 Friheden gælder dog ikke kun de ord vi bruger, men også måden vi bruger sproget på.

Et teleselskab har nu i noget tid haft et fint slogan – **tal ordentligt, det koster ikke noget**. Den slags sker ikke uden grund.

205

Der er nemlig en tendens i tiden til at bruge sproget negativt, til at tale grimt til hinanden, til ikke at bruge sproget hensynsfuldt og med respekt.

210 I netavisernes kommentarspor strør voksne mennesker om sig med fornærmende ord og udtryk. Under dække af deres anonymitet kan de skrive de frygteligste ting. Og vi ser ofte unge mobbe hinanden på Twitter og Facebook på den mest ubehagelige måde.

215 Det kan og skal vi gøre noget ved. Vi har alle sammen friheden til at bruge sproget. Og derfor har vi også friheden til at tale ordentligt, til at være gode eksempler og skabe en positiv spiral.

Så lad os starte i aften. Kig hinanden i øjnene og sig noget pænt til hinanden.

220 Tænk over hvad I siger, hvordan I siger det. Vær høflig og mødekommende, tænk positivt, og ved I ikke hvad I skal sige, så giv hinanden et kram og et kærligt smil. Det siger ofte mere end 1000 ord.

Hvis vi gør det med **ildhu**, skal det nok lykkes.

Rigtig god sankthansaften!

230 **Kilde**
Tilsendt af taler

Kildetype
Digitalt manuskript

235 **Tags**
Båltale

URI
<https://www.dansketaler.dk/tale/sabine-kirchmeier-andersens-baltale>

240

245

250

255

260